

Kitabiyat

Yazar Bilgileri Author(s)

Doktora Öğrencisi

Rukiye KAYMAKÇI

Marmara Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları

rkykmc@gmail.com ORCID:

0000-0001-8871-4988

Künye Bilgisi / Copyright Information

Ahmet Emre ATEŞ, *Her Sayfası Altın Değerinde: Ahmed Ateş Ailesi: Hatıralar, Belgeler, Resimler.*

İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021.

208 sayfa.

ISBN: 9786057683922.

Anahtar Kelimeler / Keywords

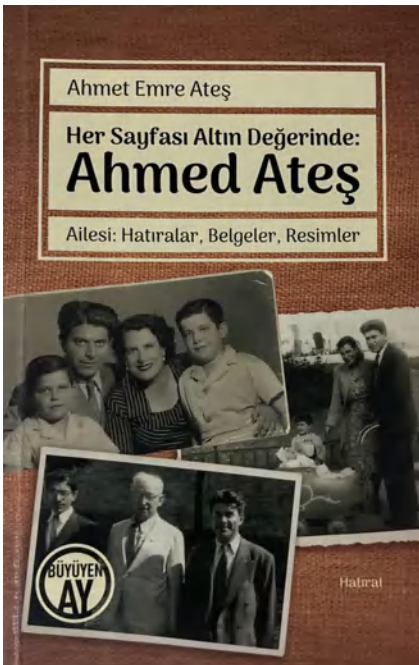
Edebiyat / Literature

Ahmed Ateş / Ahmad Ataş

Hatıralar / Memories

Biyografi / Biograph

Kitap İncelemesi / Book Review



Makale Tarihleri / History of Article

Geliş Tarihi/Received 12/11/2023

Kabul Tarihi/Accepted 25/12/2023

▪ Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Rukiye KAYMAKÇI, "Ahmet Emre Ateş. *Her Sayfası Altın Değerinde: Ahmed Ateş Ailesi: Hatıralar, Belgeler, Resimler.* İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021", *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi*, 1/1 (Aralık 2023), 41-48.

Hatırat türü üslup ve muhteva hususiyetleri bakımından farklılık arz etmekte ve bireysel yaşam öykülerinin ötesine geçerek dönemin kültürüne, tarihine ve önemli kişilerine dair çok sayıda malumat ihtiva etmektedir. Bu zenginlik ve çeşitlilik her birini emsalsiz kılmakla birlikte okuyucuyu ayrı bir hikâyeye sevk etmektedir. Büyük oğlundan torunu Doç. Dr. Ahmet Emre Ateş tarafından hazırlanan bu eser de Arap, Fars ve Türk dilleriyle edebiyatlarına dair yaptığı çalışmalarıyla tanınan Ahmed Ateş'in (öl. 1966) hayatı, ailesi ve yakın çevresi hakkında bilgi veren önemli bir çalışmadır. Aile içinden biri olması hasebiyle Ahmet Emre'nin naklettikleri bilhassa düşünce ve değerlendirmeleri Ateşleri yakından tanımak isteyenler için eseri diğer kaynaklardan farklı bir konuma yükseltmektedir. Ahmed Ateş'in vefatı üzerine Aubin'in "İranistik dünyası için her sayfası altın olan birini kaybettik." (s. 9, 103) demesinden hareketle esere bu adın verildiği anlaşılmaktadır. Ahmet Emre ön sözde eserini "...üç kuşak eski İstanbul'da yaşayıp, yine üç kuşak üniversite mensubu olan bir ailenin ve çevresinin hikâyesidir." şeklinde kısaca tanımlamakta ve bu hikâyenin toplumsal hafızayı tazeleyerek şehir tarihine kültürel ve entelektüel açıdan katkı sunacağını dile getirmektedir (s. 10-11).

Eser; ön söz, teşekkür, kaynakça, belgeler ve dizin haricinde sırasıyla Mekke 1915, Nizip 1917, Beyazıt 1935, Mesihpaşa 1941, Koska 1955, Aksaray 1964, Çınarcık 1974, Haseki 1980, Aksaray 1986, Kumkapı 1992, Cağaloğlu 1994, Kabataş 1999, Cerrahpaşa 2001, Merkezefendi 2013, Ahmed Ateş'in Kitapları, Ahmed Ateş'in Makaleleri olmak üzere on altı bölümden oluşmaktadır. Her ne kadar aile için dönüm noktası olan mekânlar ve seneler bölüm başlığı olarak tercih edilmişse de bölümler daha uzun tarih kesitini kapsamaktadır. Mesela ilk bölüme Fikret Ateş'in (öl. 2002) Mekke'de 1915'te doğmasına binaen "Mekke 1915" başlığı verilmiş. Ancak bölüm içerisinde Fikret Ateş'in doğumundan 1935'te yüksek tahsil için İstanbul'a gitmesine kadarki hayatına değinilmiştir.

Basit bir derlemeden ibaret olmayan eserin yazılı kaynakların yanında şahsi müşahede ve şifahi bilgilere dayanılarak kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan başka kaynaklarda bulunmayan anekdotlar esere başlı başına bir vesika değeri katmaktadır. Eserde yer

alan çok sayıdaki fotoğrafın Ahmet Emre Ateş'in özel arşivinden olması da eserin orijinalitesini arttırmaktadır. Mümkün olduğunca ismi geçen kişiler ve olaylar hakkında malumat verilmesi ise okuyuculara bir kolaylık sağlamaktadır. Bütün bunlara rağmen yazarın, dedesi Ahmet Ateş'in hayat hikâyesinde derinleşmemesi ve muhtemelen Ateş'e dair yazılanları tam olarak okumaması hatıratın kusursuz ve eksiksiz bir şekilde okuyucuya sunulmasını engellemiştir. Özellikle de talebesi Nihad Mazlum Çetin'in (öl. 1991) Ahmed Ateş hakkında kaleme aldıklarından hakkıyla istifade edilememesi eser için büyük bir talihsizlik olmuştur. Nitekim Çetin'in yazılarında yer yer Ahmet Emre'den farklı hatta aynı konuda daha ayrıntılı bilgiler verdiği görülür. Hâlbuki gerek aileden biri olması gerekse Ahmed Ateş hakkındaki son çalışmalardan birini kaleme alması dolayısıyla yazardan daha ayrıntılı bilgiler sunmasının yanında dönemin tartışmalarına da ışık tutacak pek çok açıklama yapması beklenirdi.

Ahmed Ateş'in biyografisinin inşasında önemli bir yer teşkil eden çalışmalarının yer aldığı son iki bölüm ise Çetin'in hazırladığı makaleden istifadeyle oluşturulduğu izlenimini uyandırmaktadır. Nitekim açıklama amaçlı verilen bilgilerin Çetin'in ifadeleriyle benzer olduğu ve diğer bölümlerde hatalı verilen bazı künye bilgilerinin bu bölümlerde doğru verildiği göze çarpmaktadır. Örnek vermek gerekirse *Sindbâdnâme* adlı eser 72. sayfada yazar tarafından Ali az-Zahiri as-Samarqandî'ye isnat edilirken bu kısımda eserin müellifi doğru olarak Muhammed b. 'Ali az-Zâhirî as-Samarqandî olarak gösterilmiştir (s. 165). Nitekim "Arapça Yazı Dilinde Türkçe Kelimeler Üzerine Bir Deneme I: X. Yüzyıla Kadar" (s. 174) adlı makalenin künye bilgisinde meydana gelen karışıklığın Çetin'in bibliyografyasını hazırlarken izlediği üsluptan kaynaklı olması ihtimali de bu izlenimi desteklemektedir.¹ Ayrıca "Ahmed Ateş'in Kitapları" başlığı altındaki eserler ne alfabetik ne de yayım tarihi esas alınarak sıralanmıştır. Yani Ateş'in kitaplarının neye göre listelendiği meselesi de belirsizdir.

¹ Ayrıntılı bilgi ve karşılaştırmak için bk. Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası* 7 (1972), 1-24.

Yazar genel okuyucu kitlesine hitap ettiğinden ağır ve külfetli bir dil tercih etmemiş, sade ve samimi bir dili yeğlemiştir. Bununla birlikte kendisine dair hatıraların diğer kısımlara göre daha akıcı bir dille yazıldığı fark edilmektedir. Fakat eserde noktalama işaretlerinin doğru kullanılmaması, özne-yüklem uyumuna dikkat edilmemesi, haber kiplerinin uyumlu olmaması, devrik cümlelerin kullanılması, yapım ve çekim eklerinin yanlış yazılması, kimi kelimelerde imla birlikteliği sağlanamaması, konu ve olay bitmeden başka bir paragrafa geçilmesi, anlamsal ve/veya yapısal yönden birtakım anlatım bozukluklarının olması gibi durumlarla sık sık karşılaşılması dilin yeteri kadar iyi kullanılmadığını göstermektedir. Söz konusu durumlardan bazılarını “Fakat Konya’nın ağır başlığı, geçen asırlara ve dönemlere şahitlik edip kendi içinde vakur ve içine kapalı bu şehrin izlerini taşıdığımızı hissederim.” (s. 28), “Her birinin eserleri nesillerdir okunan, yazıp çizdikleri okunmakla kalmayıp düşünceleri ve hayatları üzerine takipçileri olan isimlerdi.” (s. 31), “Çiçeği burnunda yeni evliler...” (s. 53), “Halide Edip’in romanı yazarken bazı müsveddeleri Kazım İsmail’e, bazılarını ise Ahmed Ateş’e bırakır.” (s. 63-64), “... gibi elliden fazla ansiklopediye makale yazar.” (s. 74) ve “...Şeref Özgencil’den Ufuk Uras’a, kadar...” (s. 139) cümleleriyle “Ali Nihat Tarlan - Ali Nihad Tarlan” (s. 33), “Millî - Milli” (s. 60) ve “Merkezefendi Mezarlığı’nda - Merkez Efendi Mezarlığı’na” (s. 159-160) kelimeleri misal olarak zikredilebilir.

Bilgiyi bulma, işleme ve aktarma süreçlerinde belli bir metot takip edilmediği de aşikârdır. Nitekim Kaynakça’da istifade edilen yirmi kaynağa yer verilmemesinin yanı sıra metinde atıf yapılmayan on dokuz eserin kaynak olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın (öl. 1962) *Beş Şehir*’i (s. 29), Doğan Hızlan’ın 12 Nisan 2019’da *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan “Semtleri Yazmak ve Yaşamak” isimli yazısı (s. 70) ve Cahit Kayra’nın (öl. 2021) *38 Kuşaklı Anılar*’ı (s. 83) ilgili eserde yararlanılan fakat bibliyografyada geçmeyen kaynaklara; Beşir Ayvazoğlu’nun *Gel Söyleşelim*, Mâhir İz’in (öl. 1974) *Yılların İzi* ve Hellmut Ritter’in (öl. 1971) *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi* adlı eseri ise Kaynakça’da zikredilmesine rağmen kitapta referans olarak gösterilmeyenlere örnektir. Referans olarak Hızlan’ın gösterildiği kısmın söz konusu yazıda bulunmayışı da ayrı bir bahistir.

Ayrıca bazen eser künyeleri eksik ve hatalı verilmiş, bazen de aynı eser dipnot ve Kaynakça’da birbirinden farklı künyelerle zikredilmiştir. Orhan Bilgin, Mehmet İpşirli ve Mahmut Ak gibi isimlerden aktarılan bilgilere nasıl ulaşıldığının belirtilmemesi, Mahmut Cahit Külebi (öl. 1997) ve Faruk Nafiz Çamlıbel’e (öl. 1973) ait mısraların aslına uygun verilmemesi, atıf yapılması gereken yerlerde kaynağa işaret edilmemesi, bazı bilgilerin yazara ait izlenimini uyandıracak şekilde sunulması ve Mine Yazıcı ile Ahmet Güner Sayar’a anılarını paylaşmaları dolayısıyla teşekkür edilmesine mukabil eserde hangi anıların onlardan nakledildiğinin gösterilmemesi dikkat çeken diğer hususlardır. Elde edilen bu bulgulardan hareketle kaynakların doğru ve tam bir şekilde bildirilmediğini söylemek gerekir. Bu durum ise okuyucuya bilginin kaynağını tespit etmede zorluk yaşatmakta ve verilen bilgilerin doğruluğunu şüpheyle karşılamaya sebebiyet vermektedir. Kullanılması gereken kaynaklardan faydalanılmamasına karşın gereksiz birçok kaynağa işaret edilmesi de okuyucu üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır.

Eserde “Daha önce bahsettim mi hatırlamıyorum...” (s. 134) denilmesi, dipnotta yanlış sayfaya referans verilmesi, önceden geçmesine karşı kimi isimler hakkında sonradan bilgi verilmesi, adı geçen kişilere dair malumat verilirken belirli bir yöntem takip edilmemesi, dipnotlardaki bir kısım ifadelerin metindekilerle benzer olması, bazı kısımların tekrar etmesi ve dizinde eksikliklerin bulunması ise içeriğe yoğunlaşamadığını akıllara getirmektedir. Mükrimin Halil Yinanç’ın (öl. 1961) ismi evvelce geçmesine (s. 65) rağmen 73. sayfada kendisine dair malumat yazılmasını, metinde “...nümismat ve arkeolog, Prof. Dr. İbrahim Artuk...” şeklinde tanıtılan İbrahim Artuk (öl. 1993) için dipnotta “Prof.Dr., tarihçi ve nümismat...” (s. 129) ifadelerine yer verilmesini, dipnotta ismi geçen şahısların vefat yılları belirtilirken Abdülkadir Karahan’ın (öl. 2000) kaydedilmemesini (s. 31), Faruk Önder hakkında “Ahmed dedemin liseden arkadaşı olurken, annemin babası Yusuf Ziya dedemin de Mülkiye’den arkadaşı olmuştu.” (s. 26) cümlesinin kaynak belirtilmeyerek yazılmasına mukabil “...annemin babası dedem Yusuf Ziya Önder ile büyükbabam Ahmed Ateş’in ortak bir arkadaşları vardır: Faruk Önder. Faruk Bey amca, Ahmed dedemin Konya

Lisesi'nden, Ziya dedemin Mülkiye'den arkadaşıydı." (s. 83) şeklinde bu sefer kaynak gösterilerek bilgi verilmesini bu durumlara örnek vermek mümkündür.

Hatırat türü eserlerde isim, mekân ve tarihler büyük öneme sahiptir. Yazarın bu hususlarda titiz davrandığını söylemek de mümkün değildir. Zira yer yer özel adların ve tarihlerin tam olarak verilmemesi hatta bazen yanlış kaydedilmesi söz konusudur. Eserde Ahmed Ateş'in üniversite hocaları arasında İsmail Saib Sencer'in (öl. 1940) zikredilmesi oldukça dikkat çekicidir (s. 33). Nitekim Sencer'in Şapka Kanunu sebebiyle 1925'ten sonra Beyazıt Umumi Kütüphanesine çekildiği bilinmektedir.² Bir başka örnek vermek gerekirse yazar, babaannesi Fikret Ateş'in Fahir İz (öl. 2004) ve Behçet Necatigil (öl. 1979) ile burslu olarak Almanya'ya 1938'de gittiklerini belirtmektedir (s. 41). Oysa Necatigil'in üniversite ikinci sınıftayken Reşit Rahmeti Arat'ın (öl. 1964) gayreti ve Deutscher Akademischer Austauschdienst müessesinin daveti üzerine 1937 yılının Temmuz'unda Berlin'e gitmesinin³ yanında Berlin'den Tahir Alangu'ya (öl. 1973) yazdığı 4 Temmuz 1937 ve 10 Ekim 1937 tarihli iki mektup da kayıt altındadır.⁴

Netice olarak eser ince bir işçilikle işlenirse de yakın tarihimizin ilmî, edebî ve siyasi çevreleriyle münasebet kuran Ateşlerin hatıralarına yer vermesi bakımından önemlidir. Billhassa Ahmet Emre'nin aile üyeleri hakkındaki duygu ve görüşlerini dürüstlük ve içtenlikle dile getirmesi eseri benzerleri arasında öne çıkartmaktadır. Yazar aile hakkındaki mevcut bilgileri ana hatlarıyla anlatmayı ve az da olsa yeni şeyler söylemeyi başarmıştır. Ancak gerek editörün bulunmaması gerek yazarın, dönemi yetiştiği çevre perspektifinden değerlendirmesi gerekse de çalışmanın insicamlı, sistemli ve sağlam

² İb. Taner Ay, *İsmail Sâib Sencer Sûfiler Arasında Bir Âlim, Ulemâ Arasında Bir Sûfi* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2023), 49-53.

³ bk. Nurullah Çetin, *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 7.

⁴ bk. Behçet Necatigil, *Mektuplar*, haz. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz (1000 Tane Yayınları), 11-17.

bir şekilde yürütülmemesi okuyucuyu ihtiyatlı olmaya davet etmektedir.

Kaynakça

Ay, Taner. *İsmail Sâib Sencer Sûfiler Arasında Bir Âlim, Ulemâ Arasında Bir Sûfi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2023.

Çetin, Nihad M. "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri". *Şarkiyat Mecmuası* 7 (1972), 1-24.

Çetin, Nurullah. *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

Necatigil, Behçet. *Mektuplar*. haz. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz. 1000 Tane Yayınları, No. 0169.